

AFGANİSTAN'DA BULUNAN BİR DİVAN-I HİKMET YAZMASI*

Savaş ŞAHİN¹

Özet

Bu makalede Türkistan Türk Edebiyatının sufi temsilcilerinden Hoca Ahmed Yesevî'nin hayatı, onun Divan-ı Hikmet adlı eserinin içeriği, günümüze kadar bulunan nüshaları gibi konular ele alınıp incelenmiştir. Mezar-ı Şerif'in Şibirgan ilçesinde bulunan Divan-ı Hikmet yazması tanıtılmış, mevcut çalışmalarla karşılaştırılmıştır. Bugün Türk dünyasının farklı bölgelerinde Hoca Ahmed Yesevî'nin hikmetlerinin yer aldığı Divan-ı Hikmet'lerin yazma ve matbu nüshaları bulunmaktadır. Hikmetlerin Hoca Ahmed Yesevî'den sonra istinsah edilmiş olması Divan-ı Hikmetlerin dil incelemesini zorlaştırmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hoca Ahmed Yesevî, Divan-ı Hikmet, Yesevî Hikmeleri, Divan-ı Hikmet Yazmaları

A MANUSCRIPT OF DIVAN-I HIKMAT FOUND IN AFGHANISTAN

Abstract

This article dwells on Hoca Ahmed Yesevî, the outstanding Sufi leader in Turkestan in Turkic literature and his work Divan-ı Hikmet is analyzed from a literary perspective in terms of its style as well its existing original manuscripts. The manuscript of Divan-ı Hikmet, which was found in Shebergan district of Mezar-ı Sherif have been introduced and compared with other manuscripts. There are different manuscripts and printed copies of "Divan-ı Hikmet" in different parts of Turkic world at the present. The fact that "Divan-ı Hikmet" has been copied and duplicated in subsequent periods of Khoja Ahmed Yassawi's death raises difficulties in the linguistic study of Divan-ı Hikmat manuscripts.

Keywords: Khoca Ahmad Yassawi, Divan-i Hikmat, Hikmat of Ahmad Yassawi, The manuscripts of Divan-i Hikmat

¹ Yrd. Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi, savassahin06@hotmail.com

* Bu makale 15-18 Ekim 2015 tarihleri arasında Çanakkale'de gerçekleştirilen 8. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu'nda sunulmuş olan bildirinin genişletilerek düzenlenmiş şeklidir; daha önce herhangi bir yerde yayınlanmamıştır.

Giriş

PİR-i Türkistân, Hâce-i Türkistân, Hazret-i Sultân, Sultanu'l-Evliyâ, Evliyâlar serveri gibi unvanlarla anılan Ahmed Yesevî'nin doğum yeri, bugünkü Kazakistan Cumhuriyeti'nin Çimkent şehri yakınlarında bulunan Sayram kasabası olup, doğum tarihi ise tartışmalıdır (Özköse, 2006, s. 294). 63 yaşına geldiğinde kalan ömrünü ibadetle ve tefekkürle geçirdiği rivayet edilen Yesevî'nin Hicrî 562 (1166-67) senesinde vefat ettiği belirtilmiş ise de bazı araştırmacılar, bu tarihin biraz daha ileri olabileceğini söylemektedir (Tosun, 2015, s. 20). Yine rivayete göre Emir Timur'un Türkistan'da şöhreti dilden dile yayılan Yesevî'nin kabrini ziyaret ederek mezarın olduğu yere bir külliye yapılmasını söylenmektedir.

Yesevî, Orta Asya'nın en önemli sufi şeyhlerinden biri olup İslamiyet'in Orta Asya'da gelişmesine öncülük etmiş bir şair ve mutasavvıftır. Hoca Ahmet Yesevî, Türk dünyasının manevi dünyasına nüfuz etmiş, PİR-i Türkistan adıyla anılan büyük bir Türk mutasavvıftır. Ahmet Yesevî, Türklüğün manevi hayatındaki yerini, sadece bazı tasavvufi şiirlerle yazmakla kazanmamış, ayrıca İslâm'ın Türkler arasında yayıldığı asırlarda Türkler arasında geniş yayılma imkânı bulan ilk tasavvufi ekolü oluşturmuştur. Ahmed Yesevî halka İslâm'ın esaslarını, şeriat hükümlerini, tarikatın âdap ve erkânını öğretmek gayesiyle sade bir dille ve halk edebiyatından alınma şekillerle hece vezninde bazı şiirler söylemiştir. Hikmet adı verilen bu şiirler, dervişler tarafından kâğıda dökülmüş ve yine Yesevî dervişlerinin dilinden en uzak Türk obalarına kadar ulaştırılmıştır (Bice, 1993, s. 14). Fikir ve zihniyet olarak Yesevîlik bütün Orta Asya'ya yayıldığı gibi Hazar'dan Kafkaslar'a, Horasan'dan Anadolu'ya kadar yayılma imkânı buldu. Yesevîlik tarikatının Orta Asya'da hızla yayılmasında onun kişiliği kadar sade ve kolay anlaşılacak bir dille yazdığı şiirlerin de etkisi büyüktür. Hece vezniyle yazdığı şiirler halk tarafından kolayca ezberlenebilmiş, onun ölümünden sonra bile günümüze kadar ulaşabilmiştir. Türk dünyasının farklı coğrafyalarında yaşayan, Yesevî tarikatına mensup dervişler onun ölümünden sonra bu şiirleri (hikmetleri) biraraya getirmiştir.

Bu çalışmada Afganistan'ın güneyinde bulunan, nüfusunun büyük çoğunluğunu Özbek ve Türkmenlerin oluşturduğu Mezar-ı Şerif'in Şibirgan ilçesindeki bir halk kütüphanesinde bulunan Çağatayca yazılmış bir Divan-ı Hikmet eseri incelenmiştir. Eserin içeriğinden bahsedilerek yazmanın içerisindeki bazı hikmetler daha önce yayınlanmış olan bazı hikmetlerle karşılaştırılmıştır.

Divan-ı Hikmet Nüshaları ve İçeriği

Yesevî tarikatına, Ahmet Yesevî'ye ait olduğu söylenen Divan-ı Hikmet adlı bir eser mevcuttur. Ancak, bu divanda toplanan hikmetlerin bir kısmı Ahmed Yesevî'nin olsa bile zamanla türlü Yesevî dervişlerine ait parçaların o kitapta toplandığı, dil ve

anlatış farklılıklarından anlaşılmaktadır. Zaten en eski Divan-ı Hikmet yazmaları 17. yüzyıldan önceye gitmemektedir. Bu bakımdan onların 12. yüzyılda yazılmış hikmetlerin aynısı olduğunu da söylemek zordur. Divan-ı Hikmet'e Yesevî tarikatı mensuplarının ortak eseri gözüyle bakılabilir (Kabaklı, 2006, s. 138). Türk dünyasının farklı merkezlerinde bulunan Divan-ı Hikmet nüshalarının muhteva bakımından olduğu kadar dil bakımından da önemli farklılıklar arz etmesi, bunların farklı şahıslar tarafından değişik yerlerde meydana getirildiğini açıkça göstermektedir (Eraslan, 1983, s. 41).

Bugün elimizde Ahmet Caferoğlu, Emel Esin, Millet Kitaplığındaki Ali Emirî, Manchester The John Rynalds Library (nr. 67), İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Kütüphanesi (nr. 2497), Millet Kütüphanesi, Ali Emirî, Konya Mevlânâ Müzesi (nr. 2583), Leningrad, Asya Halkları Enstitüsü nüshası, Türk Dil Kurumu nüshası gibi yazmaların yanında (Eraslan, 1983 s. 29-49; Özköse, 2006, s. 304) geçen iki yüz yıl içinde on yedi kez Taşkent'te, dokuz kez İstanbul'da, beş kez Kazan'da ve birer kere de Buhara ve Kazan'da matbu olarak yayınlanmıştır. Tespit edebildiğimiz Yesevî hikmetleri şunlardır: 1. Kazan (h.1295) baskısı. 2. Taşkent (h.1314) baskısı. 3. İstanbul, (h.1299) baskısı (Özköse, 2006, s. 304). Divan-ı Hikmetin yeni yayımları ise şunlardır: Kemal Eraslan, Divan-ı Hikmet'ten Seçmeler, Ankara, 1983. Erges Taşmedoğlu Elnazar, Türkistan, 1991. Resul Muhammed Asurbayoğlu, Taşkent 1992. Anna Övezov, Moskova 1992. Hayati Bice, Ankara 1993. Yusuf Azmun, İstanbul 1994 (Develi, 1999, s. 32) M. Cumagaliyev, Almatı 1995.

İbrahim Hakkulov, Taşkent 1991, Gözel Amangulyyewa, Aşgabat 2004. Nadirhan Hasan, Özbekistan, 2006. Resul Muhammed Aşurbayoğlu, 1992 Taşkent. M. K. Ebuseyitova, 1994 Kazakistan. Gözel Amangulyeva, 2004 Aşgabat.

Fuat Köprülü, Doğu ve Kuzey Türkleri arasında mukaddes bir kitap olarak görülen Divân-ı Hikmet'in sayısız yazma nüshalarının ve basımlarının olduğunu belirterek Vefik Paşa kütüphanesindeki 148 varaklı nüshanın sade ve güzel bir yazıyla yazıldığı ve daha okunaklı olduğu bilgisini vermektedir (Köprülü, 1976 s. 121-125).

Tasavvuf ıstılahı olarak hikmet, amel ve bilgi bütünleşmesinden meydana gelen ilmin adıdır (Özköse, 2006, s. 300). Tasavvuf geleneğine göre tasavvufî şiirlere de hikmet denilmektedir. Hepsi ayrı ayrı birer hikmet olan Ahmet Yesevî'nin tasavvufî manzûmelerini içine alan ünlü esere Divan-ı Hikmet derler.

Köprülü'ye göre, "Divan-ı Hikmet İslami Türk Edebiyatının Kutadgu Bilig'den sonra en eski örneği olmakla birlikte Eski Halk Edebiyatı'nın birçok unsurlarını alarak İslâm ruhunu o unsurlarla yani eski millî şekiller ve eski vezinlerle ifade eden ilk

eser olmak bakımından da Divan-ı Hikmet'i tasavvufi Türk edebiyatının en eski ve en mühim abidesi saymak zorundayız" (Köprülü, 1976, s. 119-120).

Sohbetlerinde ve şiirlerinde daha çok Allah ve peygamber sevgisi, fakir ve yetimleri korumak, dini kurallara riayet, güzel ahlâk, zikir, nefis ile mücadele, kendini eleştirmek (melâmet), ölümü düşünmek, manevî mertebeler ve bu mertebeleri aşmadan şeyhlik iddiasında bulunmanın kötülüğü gibi mevzulardı (Tosun, 2015, s. 19).

Köprülü, Divan-ı Hikmet'te "dervişlerin ve dervişliğin faziletleri hakkında sayısız medhiyelerin bulunduğunu, sonunda ahlâkî ve dinî neticeler çıkarılmış en ünlü İslam menkıbelerinin bulunduğunu, Hazret-i Peygamber'in hayatına ve mucizelerine ait çeşitli parçaların, hikâyelerin, dünya hâminden şikâyet ve kıyamet günlerinin yakınlaştığını hatırlamak amacıyla yazılmış zâhidâne yazılmış şikâyet-nâmelerin, sonra cennet ve cehennem hâllerinden, zebanilerden, huri ve gılmanlardan, cennet bahçelerinden safdilâne bir incizâb ile söz eden basit ve ibdidaî, fakat canlı destanlar"ın bulunduğunu bildirmiştir (Köprülü, 1976, s. 145-146). Yesevî hikmetlerinde Allah aşkını yani aşka dayalı bir ilahî anlayışı seslendirir. Yesevî Allah'a kavuşmanın, nefsi arzularından kurtulmanın kötülöklere engel olmanın yollarını arar. Tasavvufun inceliklerini, tarikatın adap ve erkânını, müridlerine ve o dönemde yaşayan halklara Türkçe anlatan Yesevî bir anlamda da bu yolla Türkçenin yaygınlaşmasına hizmet etmiştir.

Hikmetlerde Kul Hâce Ahmed, Hâce Ahmed, Miskîn Ahmed, Yesevî gibi pek çok mahlaslar kullanılmıştır. Bu kadar çok mahlasların kullanılması Divan-ı Hikmet'teki bütün şiirlerin Ahmed Yesevî'ye ait olmadığı gibi bir kanaatin oluşmasına yol açmıştır. Eldeki nüshalardaki hikmetlerin hangilerinin Ahmed Yesevî'ye ait olduğunu ayırt etmede esas alınacak kriterler tespit edilememiştir (Develi, 1993, s. 28).

Divanın İncelemesi

Günümüze kadar ulaşan Divan-ı Hikmet nüshaları farklı şahıslar tarafından derlenmiş ve kaleme alınmıştır. Bir kısmı kaybolan veya zamanla değiştirilmiş olan hikmetlere, yazıcıları tarafından yeni hikmetlerin eklendiği söylenmektedir. Hikmetler birçok ölkede Latin, Kiril ve Arap alfabesiyle birçok kez yayınlanmıştır. Kemal Eraslan, Divan-ı Hikmet nüshalarının hem dilinin hem de muhtevasının karışık ve düzensiz olduğu bilgisini verir. Bu farklılıklar gerek hikmetlerin dil özelliklerinde gerekse şiir sayılarında açıkça görülebilir. Özellikle nüshalar arasında görülen fonetik, morfolojik farklılıklar ve ek uyumsuzlukları (toprak-tofrak, birmak-birmek, uluğ-uluk, kutulduk-kurtulduk vb.) mevcut Divan-ı Hikmet nüshalarından sağlıklı bir tenkidli metin hazırlamanın oldukça güç olduğunu ortaya koymaktadır (Eraslan, 1992, s. 23). Mevcut Divan-ı Hikmet nüshalarında bulunan hikmetlerin dilinin Ahmet Yesevî'nin dilini aksettirmediği kesindir. Hikmetlere zamanla mahallî birtakım dil hususiyetleri

eklenmiştir. Taşkent baskısında Özbek dili, Kazan baskısında Kazan Tatarcası hususiyetleri göze çarpar (Eraslan, 1983, s. 45).

Yesevî yazmalarıyla ilgili yazmaların tarihleri, bu yazmaların hangi yüzyıllara ait olduğu meselesi, eldeki hikmetlerin Yesevî'ye ait olup olmadığı, bu yazmaların karşılaştırmalı muhteva tahlilleri yapılması gerekliliği (Tulum, 2003, s. 500-501) sürekli tartışılmıştır. Şu bir gerçektir ki yazmaların çoğu dil özellikleri olarak birbirinden farklıdır. Hikmetler vasıtasıyla o dönemin Türkçe ses ve biçim bilgisi üzerinde değerli çalışmalar yapılabilir. Hikmetlerin Yesevî'ye ait olup olmadığı gibi tartışmalar bizi bir sonuca ulaştırmayacaktır.

İncelediğimiz eser, Mola Muhammed Fakir İbn-i Rahmetullah Hacı tarafından Hicrî 1306, Miladî 1888 yılında yazılmıştır. İpek kâğıda yazılan yazma, 112 varaktan ibaret olup, sayfa numaraları bulunmamaktadır. Yazma'da 130 hikmet bulunmaktadır. Bunlardan biri nazım şeklinde yazılmış bir hikâyedir. Afganistan nüshasında bazı hikmetlerin başında kırmızı mürekkep (sürh) ile yazılmış “hikmet-i hazret-i sultân kul hâce Ahmed Yesevî rahmetullah-ı ‘aleyh, hikmet-i hazret-i sultânü'l-‘arifin, hâce Ahmed Yesevî rahmetullah-ı ‘aleyh, hikmet-i hazret-i sultânü'l-‘arifin hâce Ahmed Yesevî rahmetullah-ı ‘aleyh, hikmet-i hazret-i sultân rahmetullah-ı ‘aleyh, hikmet-i hazret-i sultânü'l-‘arifin rahmetullah-ı ‘aleyh” mahlasları bulunmaktadır. Son dördüklerde Kul Hoca Ahmed mahlası bulunmaktadır.

Hikmetlerde hem hece vezni hem de aruz vezni kullanılmıştır. Özellikle hece vezni ile yazılanlar, bizdeki ilâhî ve koşmalara benzemektedir (Develi, 1999, s. 29). Yazmadaki hikmetler 5-25 arasında değişen dördüklerden oluşmuş, hikmetlerde yedili (4+3=7), sekizli (4+4=8), on ikili (4+4+4=12), on dördü (7+7=14), ya da on altılı (8+8=16) hece ölçüsü kullanılmıştır.

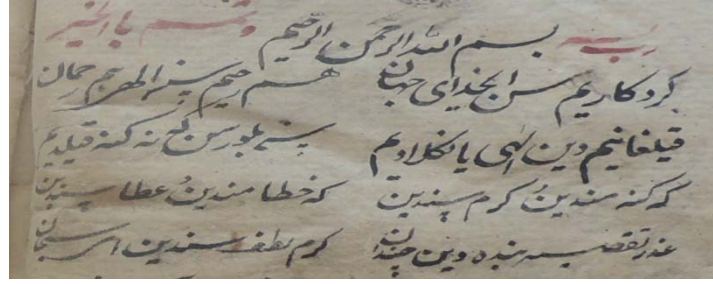
Divanın dili Çağatayca olup Çağatay Türkçesinin dil ve şekil özelliklerini yansıtmaktadır. Yazmada birden fazla heceli kelimelerin sonundaki /g/ ünsüzü korunmuştur: gamlıg “gamlı”, türlük “türlü”, kün “gün” kattıg. İki kelime kelime başındaki /y/ ünsüzünün düştüğü tespit edilmiştir: Yaş ornuga şanın töküb erni boyar. Hağ vaslıga eter men deb ruhım müştâk. Kelime içi /p/ ünsüzleri genel olarak korunurken (yaprak), kelime içinde bir kelime /p/ ünsüzünün /f/ ünsüzüne değiştiği tespit edilmiştir: toprak>tofrak. Kelime başı /k/ ve /t/ ünsüzü korunmuştur: keçmek, keçe, kundüz, tokuz vb. İki heceli kelimelerde ilerleyici ünlü benzeşmesi yoluyla ikinci hecedeki düz ünlüler yuvarlaklaşmıştır: akıtıp>akurup

Yönelme durum eki +GA (âlemğa, resûlğa) olmakla birlikte 124. hikmette yönelme hâli ekinin iki yerde +a şeklinde kullanıldığı tespit edilmiştir: Senâ-i hamd için kadîr hûdaya/ Şükr biz kullara til berdi güyâ. Ayrılma durum eki “+DIn”dır : başdın, tağdın, hağğtın, atıdın vb. Kimi hikmetlerde +dIn eki ile birlikte birkaç dizede “+DAn” ayrılma durum ekinin kullanıldığı

görülmektedir. Bu da bazı hikmetlerin sonradan eklendiğini göstermektedir: Cānım çıkıp yatur tōr laḥde ḡabirden. Yükleme durum eki Teklik 1. ve 2. şahıs iyelik eklerinden sonra “+nI”, teklik 3. şahıs iyelik eklerinden sonra “+n” , isim tabanların sonra “+nI”dır. Bulunma durum eki “+dA”, ilgi hâli eki “+nIñ, +nUñ + Iñ, +Uñ”dır.

Gelecek zaman eki “+GAy” (alğay, kelgey, kılğay), geniş zaman eki “+Ar, +Ur, +r” (berer, ḡalur, yığlar, barur) ekleri kullanılmıştır.

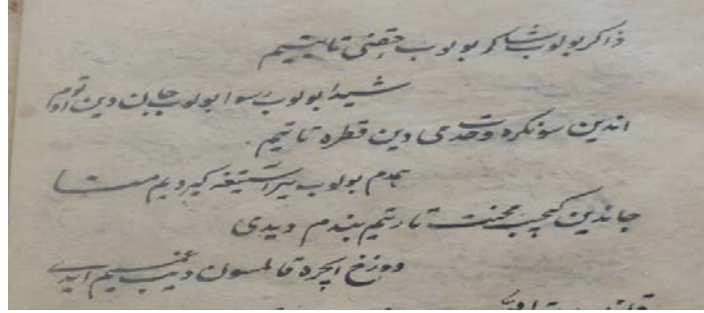
Sıfat-fiil “-GAN” (bergen, yaratkan, tatḡan) ekinin başındaki ünsüzün hem tonlu hem de tonsuz şekilleri kullanılmıştır. Yazamada kullanılan zarf-fiil ekleri şunlardır:“-mAy” (almay, oḡumay), “-p, -Ip, Up” (eşidip, okup), “+UbAn” (yügrüşüban), “+IbAn” (yığlaşıban), “+bAn” (dēban), “-gInçA” (aymağınça, kirmeginçe), “+gAll” (etğalı), “+ğAç” (aytğaç).

Görsel 1

Yazmanın giriş kısmında Görsel 1’de bulunan hikmete daha önce yayınlanmış hikmetlerde rastlamadık:

- (1.v) Girdigārım sen ey ḡudā-i cihān
Hem raḡīm sen ilāhī hem raḡmān
Ḥılğanımdın ilāhī yaḡladım
Sen bilür sen ki ne güneh kıldım
Ki güneh mendin u kerem sendin
Ki ḡaḡā mendin u ‘aḡā sendin
‘Özr-i taḡşīr bendedin çend-ān
Kerem luḡf sendin ey sübhān

Görsel 2

Görsel 2'deki hikmetin ilk dizisinin (Eraslan, 1983, s. 110; Azmun, 1994, s. 134; Hakkulov, 1988, s. 99) ile benzerlik gösterdiği, fakat ilk dizeden sonra farklı hikmetlerin yer aldığı görülür:

- (3.v) Zākir bolup šākir bolup ḥaḳḳnı taptım
 Şeydā bolup resvā bolup cāndın ötdüm
 Andın sonra vaḥdet-i māydın ḳatre tattım
 Hem-dem bolup yer astıḡa kirdim men-ā
 Cāndın keçip miḥnet tarttım bendem dēdi
 Dūzaḡ içre ḳalmasun dēp gamım aydı

Yazmadaki bazı hikmetlerin kimi dize farklılıklarıyla daha önce yayınlanmış hikmetlerle benzerlik gösterdiği görülmektedir (bkz. Tablo 1).

Tablo 1

AFGANİSTAN NÜSHASI v.30 <i>Ḳul Aḫmadnı malı yoḳtur nezri başı</i> Tangla barsa ḥācesıḡa tuḫfe yaşı 'Acz niyāz şikestelik ḳılḡan işi 'Aşıḳlardın ēgem özi rāzī bolḡay	DİVAN-I HİKMET (Bice, 1993,s. 133) <i>Ḳul Hāce Aḫmed mālı yoḳtur nezri başı</i> Tangla barsa ḥācesıḡa tuḫfe yaşı 'Acz u niyaz şikestelig ḳılḡan işi Eşk-i surh rüy-ı zerdı özri bolḡay
--	--

Nüshalar arasında kimi hikmetlerde farklılıklar görülmektedir:

Afganistan Nüshası

Muḫabetniḡ cāmın içken divānelar
 Kıyāmet kün aḡzıdın ot saçar érmiş
 Kudret birle hak yaratḡan yetti dūzaḡ

‘ Aşıqlardın nārāsıdın kaçar ěrmiş

X

Muhabetni cāmın içken dīvâneler
Kıyâmet kün ot agzıdın saçar dostlar
Kudret *birle* yaratılğan yiti tamuğ
Aşıqlarını na’rasıdın kaçar dostlar (Eraslan, 1983, s.164)

X

Muhabetni cāmın içken dīvâneler
Kıyâmet kün ot agzıdın saçar dostlar
Kudret *birle* yaratılğan yetti tamuğ
Aşıqlarını na’rasıdın kaçar dostlar (Bice, 1993, s.38-39)

Afganistan Nüshasında sonradan eklenen hikmetlerde dōrtlüklerdeki hece sayısının birbirine uymaması dikkat çekicidir:

Muhabbetniñ şerābıdın toya berse
Dīdarıāa maħbūb bolup qalur bolsa
Has benden dēp Allah ōzi söyler bolsa
‘ Aşıqları haqq sarıga uçar ěrmiş

Bazı metinlerde müellifin hikmet sonlarına vezin bakımından bozuk olan dōrtlükler eklediğini görüyoruz. Mesela, Azmun’un çevirdiği yazmadaki 28. Hikmet (Azmun, 1994), Bice’nin yayınındaki 68. Hikmet (Bice,1993) birbirine benzemekle birlikte Afganistan nüshasında müellif hikmetin sonuna şu dōrtlüğü eklemiştir:

Bende deseñ Kul Hāce Ahmed kemdin kemni (v. 23)
Zerre ötkermem sensiz demni
İş ötgen soñ kabul kılmaz bul tövbemni
Teñrim kabul ěterini bilmem dostlar

Yazmada diğere yazmalarda rastlamadığımız 31 dōrtlükten oluşan manzum bir hikāye vardır. Bu hikāye mesnevi tarzında değıl kafiyeli ve redifli yazılmıştır:

Hikāyet (v. 124-125)

Ĝaffil bolup sardı āhū anda
İki avlan yolğa qarap qaldı munda
Bu söz birle keyikni qoydı şayyād
Barıp cayıda āhū kıldı feryād

.....

Közüm tüşti resūlğa ěyledim zār
Şefā‘ at kıldım ‘ ālemğa ğamlar

Kefil bolup meni yiberdi sizge
Yine sizlerge k lmes men  uz rga

.....

Hemmesi hem res l aldıga k ldi
K lip  azret ayağıga yıkıldı
Başını yerge  oyup n le kıldı
Şeh detni peyg mber erze kıldı
D di  h   -y  dery -i ra met
Meni ferzendlerimge kıl şef 'at
Elimizdeki yazmada  ok az da olsa bazı hikmetlerin aruzla yazıldığını g r yoruz:
ey mu`min-i s bit  adem  op şub -ı dem bid r bol
Nuşret z m nidur bu dem  op şub -ı dem bid r bol
Ger v kıf-ı esr r sen ger  şı -ı ol y r sen
Ger t lib-i did r sen  op şub -ı dem bid r bol (s.47)
Ta  attı boldı şub -ı dem  a  yolıda  op ur  adem
Kel r nid  her dem be-dem  op şub -ı dem bid r bol

Sonuç

Bu çalışmada ilim, irfan ve maneviyat geleneğimizin büyük temsilcilerinden Ahmet Yesevî'nin Çağatay Türkçesiyle yazılmış Divan-ı Hikmet nüshalarından biri incelenmiştir. Yesevî'nin şöhreti şüphesiz Orta Asya bozkırlarından, Anadolu'ya, Horasan'a, Balkanlar'a kadar yayılmıştır. Elimizde yazıldığı coğrafyanın dil özelliklerini yansıtan birçok yazma hikmet bulunmaktadır. Yesevî'nin hikmetlerde ifade ettiği dil, felsefe, ahlâk anlayışı, hikmetlerde verdiği mesajlar pek çok araştırmacının ilgisini çekmiş, hikmetler çeşitli bakımlardan ele alınmıştır. Hikmetlerin bize yazıldığı yüzyılın dil özelliklerini göstermesi bakımından önemi büyüktür.

Afganistan'da tespit ettiğimiz bu yazmada yeni hikmetler bulunmakla birlikte mevcut hikmetlerle karşılaştırıldığında sonradan eklenen dörtlükler de tespit edilmiştir. Bu hikmetler, kimi yerde hece yapısının bozukluğundan dolayı da kolayca tespit edilebilmektedir. Tespit ettiğimiz bu yazmanın birçok yönden diğer yazmalarla karşılaştırılarak yeni bulgulara ulaşılabileceği düşünülmektedir

Kısaltmalar

Bkz. Bakınız
Krş. Karşılaştırınız
V. Varak

Kaynakça

- Azmun, Y. (1994). Divan-ı Hikmet. İstanbul: Tek Esin Türk Kültürünü Araştırma ve Geliştirme Vakfı.
- Bice, H. (2009). Hoca Ahmed Yesevî Divan-ı Hikmet. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Çakan, V. (2005). Hoca Ahmet Yesevî ve Divan-ı Hikmet. Milli Folklor Dergisi, 68, 201-207.
- Develi, H. (1999). Ahmed Yesevî. İstanbul: Şule Yayınları.
- Eraslan, K. (1983). Divan-ı Hikmet'ten Seçmeler. İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Eraslan, K. (1992). Milletlerarası Ahmed Yesevî Sempozyumu Bildirileri. Ankara: Feryal Matbaası.
- Kabaklı, A. (2006). Türk Edebiyatı. 5 Cilt. İstanbul: Türk Edebiyat Vakfı Yayınları.
- Köprülü, O. F. (1976). Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı.
- Özköse, K. (2006). Ahmed Yesevî ve Divan-ı Hikmet. İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi, 7 (16), 293-312.

Tosun, N. (2015). Ahmed Yesevî. Hoca Ahmed Yesevî. Ankara: Uluslararası Türk Kazak Üniversitesi İnceleme Araştırma Dizisi.

Tulum, M. M. (2013). Yeni Bir Hikmetler Mecmuası Münasebetiyle Yesevî Çalışmaları Üzerine Kısa Bir Değerlendirme ve İbrahim Kıssası. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, 30, 499-516.